

IGOR ÉS IVAN BUHAROV
Örök szándékmező hangolása. Magdolna utcai Vasas Szakszervezeti Szövetség Székház,
Budapest, 2019. december 16. © Fotók: Simon Zsuzsanna

TIAGO SARAIVA, aki a biogenetikai kísérletek vonatkozásában vizsgálja a fasizmus történelmét. A filozófus OXANA TIMOFEEVÁVAL - a CHTO DELAT csoport tagjával - együtt a genetika, biopolitika és filozófia felől közelítve tettek kísérletet arra, hogy újragondolják a szükséges lépéseket és feltételeket egy ökológiailag fenntartható, valóban demokratikus elveken nyugvó társadalom létrejöttéhez. Timofeeva fontosnak véli, hogy felismerjük, az élővilág tagjai között nem lehet hierarchia, a növény és állatvilág nem azért létezik, hogy egy felsőbbrendű faj, az ember túlélésének eszközeként szolgáljon. Szükség van a fajok közötti szolidaritásra, hogy elkerüljük a gazdasági és ökológiai

katasztrófát. Saraiva szerint ideje lenne látnunk, hogy társadalmunk részét képezi minden növény és állatfaj is. Egy új faj létrehozásával vagy tovább tenyésztésével érelemszerűen átrendeződnek társadalmi viszonyaink.

A fesztivál során tárgyalt ökológiai témákról sokat olvashattunk 2019 nyarán is. Az ökológiai katasztrófákról szóló hírek fényében tagadhatatlanná vált, hogy a klímaváltozás az itt és most-ban zajlik körülöttünk, emiatt pedig egyre sürgetőbbé válik, hogy kritikus szemmel viszonyuljunk azokhoz a társadalmi és politikai rendszerekhez, amelyekben élünk. Erre vállalkozott a *Fordulat*¹² huszonötödik száma is, amely a klímaváltozás okát járja körül, láthatóvá téve azokat az ellentmondásokat, amelyek kapitalizmus mindent átszövő logikája és az élővilág szükségszerű védelme között állnak fenn. Miközben a szövegek egy része arra világít rá, hogy bevett gyakorlataink nem kínálnak megoldást a klímakatasztrófa megállítására, számos konstruktív javaslat és pozitív példa is említésre kerül a tanulmányokban. A cselekvés egy lehetséges irányát vázolja fel GAGYI ÁGNES recenziója REBECCA SOLNIT *Paradicsom a pokolban*¹³ című könyvéről. Solnit a Katrína hurrikán pusztítását követően írta meg könyvét, amelynek központi gondolata, hogy a katasztrófahelyzetekben az emberek „az önzetlen kölcsönös segítség hullámaival”¹⁴ reagálnak. Solnit szerint a társadalmi diskurzus a katasztrófákhoz többnyire a rend megbomlását és a teljes kaosz képzetét tárja. Ezt a narratívát *elitpánik*nak nevezi, amely azon társadalmi csoportok féltreírására épít, akiknek mind a társadalmi státusz, mind az anyagi javak szempontjából a legtöbb veszítenivalója lenne egy ilyen helyzetben. Ezzel szemben a szociológiai kutatások azt támasztják alá, hogy a krízishelyzetekben nagyobb fokú közösségi összefogás figyelhető meg és gyorsan kialakulnak a kölcsönös segítség önszerveződő rendszerei. Gagyai Solnit könyvének egyik legnagyobb jelentőségét abban látja, hogy a klímakatasztrófa bekövetkeztétől való szorongás és annak megállításában vetett remény mellett képes utat mutatni egy harmadik lehetőség, a pozitív gondolkodás és konstruktív cselekvés irányába.

A tavalyi Stájer Ősz fókuszában szintén a közelgő katasztrófák álltak.¹⁵ A fesztivál címe, *Grand Hotel Abyss* LUKÁCS GYÖRGY azonos című esszéjére utalt vissza¹⁶: egy olyan látszólagos biztonságot nyújtó értelmiségi pozíció és intellektuális elzárkózás metaforájaként, amelybe Lukács szerint korának intellektuális és kulturális közege menekült a közeledő fasizmus árnya elől a két világháború között. A 2019-es fesztiválon szereplő művek még azzal a céllal idéztek meg apokaliptikus fantáziákat, hogy „teret adjanak a remény és megújulás számára”.¹⁷ Azonban, ahogy azt az *Örök Szándékmező Hangolása* főszereplőjének kalandos útja is mutatta, a véletlen bármikor felülírhatja a történetet. A 2020-as év egyik fontos tanulsága talán éppen ez. A világvármány miatt kialakult helyzetben, amelyben a katasztrófa már átlépte a küszöböt és állandóságot csak a bizonytalanság jelent, sokat tanulhatunk Igor és Ivan Buharovtól. Többek között arról, hogy miként lehet játékosan és humorral közelíteni a minket körülvevő, folyamatosan (át)alakuló, változékony világhoz. Miként kapcsolódhatunk egymáshoz, ha a jól ismert, berögzült kommunikációs csatornák és érintkezési szokások helyett újakat kell keresnünk. Leginkább pedig a *szolidaritás* fontosságáról és az *egyéni szabadság* megőrzésének módjairól addig, amíg a forradalmi változások lehetségessé válnak.

12 Klímaváltozás és kapitalizmus különszám, *Fordulat*, 2019/1. (új folyam, 25. szám), ld. <http://fordulat.net/?q=huszonotodik>

13 REBECCA SOLNIT: *A paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities That Arise in Disaster*. Viking, 2009; Penguin, 2010

14 GAGYI ÁGNES: Félelem helyett kölcsönös segítség: a katasztrófaszociológia tanulságai a klímaváltozásra való felkészülésre. *Fordulat* 25. (2019/1), 237-246.

15 <https://www.steirischerherbst.at/en/>

16 Magyarul ld. LUKÁCS, GYÖRGY: „Szakadék” Nagyszálló. Ford. Beöthy Ottó *Világosság* 1977/8-9. (18. évf.), 572-579.; Uő.: „Szakadék” Nagyszálló. In: *A magyar marxista filozófia a két világháború között: válogatás*. Szerk. NYÍRI KRISTÓF, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 258-235, 1979.

17 <https://www.steirischerherbst.at/en/program/2/sh19-grand-hotel-abyss>

ERDŐDI KATALIN

Egymást erősítő párhuzamok

2018 elején a *Steirischer Herbst* felkérése egy nagyszabású installáció és performansz létrehozására, IGOR ÉS IVAN BUHAROVOT (SZILÁGYI KORNÉLT ÉS HEVESI NÁNDORI) éppen *A melegvizek országa* című filmjük előkészítési fázisában érte. A munkamódszerekre jellemző „organikus együttfejlődésből” következően - amelynek eredményeképp képzőművészeti installációkban gyakran tűnnek fel jelenetek vagy résztörténetek készülő filmjeikből, akár még jóval a premier előtt is -, most is magától értetődő volt az egymással párhuzamosan futó alkotói folyamatok összekapcsolása és a lehetséges szinergiák keresése. A fesztivál számára fontos volt az új munka *helyspecifikussága*, ezért a művészek lehetőséget kaptak arra, hogy Grazban és környékén előzetes terepmunkát végezzenek, illetve forgassanak. Ennek során többek között felkeresték azt a klinikát, ahol állítólag Orbán Viktort is kezelik időnként, és olyan, az új filmjükben is közreműködő szereplőkkel ismerkedtek meg, mint a mentális szuggesztíóval és villámhipnózissal foglalkozó FRANZ WRUSS. Így alakult ki a Botanikus Kerttel és az ott dolgozó egyetemi kutatókkal megvalósuló együttműködés is, akik nemcsak élő növényekkel - köztük az „örök élet” palántájával - járultak hozzá az installációhoz, hanem az oktatási anyagaik archívumából féltve őrzött, kézzel festett növényi ábrákat, preparátumokat és más tárgyakat is kölcsönöztek. Buharovékat a munkájuknak helyet adó pártszékház is inspirálta: az obskurus laboratórium hangulatot szakrális-spirituális elemekkel ötvöző installáció egyik központi elemévé egy megállítótáblákból épített plakátlabirintus vált, amelynek „politikai útvesztőjében” rövid videomunkákkal és egy kelet-európai országokat vizsgáló (VÁNDOR CSABÁVAL közösen jegyzett) *elnyomástervezettel* is találkozhattak a látogatók.

A kiállítás szempontjából fontos rendezőelv volt, hogy ne az egyes művek kerüljenek fókuszba, hanem a régebbi és új az alkotások, műtárgyak vagy filmrészletek beágyazódjanak a Volkshaus tereit aktiváló multimediális installációba, egyfajta transzformatív, már-már transzcendentális térélményt nyújtva. Ebben a közegben valósult meg a fesztivál nyitóhétfőjén egy közel másfél órás, tizenhárom szereplős, *kísérleti performansz*, amely során a közreműködő színészek, zenészek és képzőművészek, illetve - a Buharov-filmekből is jól ismert - közeli barátok és alkotótársak (FÁTYOL HERMINA, HAJDU SZABOLCS, MONHOR VIKTÓRIA, PAIZS MIKLÓS, RÉTI IRINGÓ, SZOLNOKI JÓZSEF, TÖRÖK-ILLYÉS ORSOLYA, VÁNDOR CSABA, HORVÁTH LÁSZLÓ, KOVÁCS GERGELY, VEREB SZABOLCS) az installációt rendhagyó díszletként és színpadként használták.

Míg a kiállításban a látogatók nehezen bukkanhattak rá egy mester-narratíva vagy dramaturgiai vezérfonal nyomára, a performansz egy relatíve lineáris, de asszociációkban gazdag élettörténetet mesélt el, amelyben *emberi és növényi sorsok* fonódtak össze elválaszthatatlanul. Miután Hajdu Szabolcs és Török-Illyés Orsolya egy párválasztási és megtermékenyítési ceremónia után világra hozták emberszerű, de mégsem emberi utódjukat - egy kisméretű cserepes növényt -, egyfajta alternatív „fejlődésregény” bontakozott ki a szemünk előtt, amelyben például MCKENZIE WARK *Hacker Manifesto*-ja volt az esti mese. Egy szabadon gondolkodó lény öntudatra ébredésének lehettünk szemtanúi: miközben rikkancs agitátorok a „belső növényünk” megtalálására

IGOR ÉS IVAN BUHAROV
Örök szándékmező hangolása (Eternal intentionfield tuning), 2018
installáció és performansz, Volkshaus, Graz © Fotó: Mathias Völzke

szólítottak fel és röpiratokat záporoztak a fejünkre, a forradalmárrá formálódó főszereplő KASSÁK LAJOSTÓL ÉS KONRÁD GYÖRGYTŐL kölcsönzött vendégszövegekkel intézett beszédet a közönséghez. A szürreális álomként kibomló életszakaszokból nem hiányozhattak a kispolgári konzervatívizmus elemei és ezek kritikája sem: a még apró növénypalántát a pópaként fellépő Paizs Miklós keresztelte meg, akinek eközben a hálás édesapa ostya helyett ehető pénzt helyezett a szájába. Az improvizatív, de mégis precíz intervenciók, mint a tükörruhás Szolnoki József és Ivan Buharov (Hevesi Nándor) *Klikkelj rám* duettje Szenes Iván nyomán, vagy az absztrakt, de annál érzékibb koreográfia, amely Monhor Viktória és Vereb Szabolcs egymás kalapjába szalmaszálakat tűzdelő kettőse között bontakozott ki, vagy a Rilke-sorokat szavaló, angallá vagy erdei tündérré változó Réti Iringó - mind olyan jelenetekkel gazdagították az előadást, amelyek a Buharovok filmes munkásságából lehetnek ismerősek, azzal a különbséggel, hogy most testközlelő, az installációban szabadon sétáló nézők-látogatók között tapasztalhattuk meg őket.

A Grazban és Budapesten (Vasas Székház) egyaránt megvalósított performansz/előadás drámai tetőpontját a főhős kaktusszá vált tete-mének temetési menete jelentette. Grazban ez meglehetősen *mágikusra* sikeredett: az előadók a mozgásszerűlt liftet használva engedték le az első emeletről a földszintre a kaktuszt (helyesebben kutyatejet), egy mechanikusan kacsakaringózó improvizált ravatalon, ahol ennek a gesztusnak a banalitását a KAOS CAMPING egész előteret betöltő vetítése ellensúlyozta, teljesen elvarázsolva a díszteremből a lépcsőházba áramló nézőket. Budapesten viszont - a Rajk-pert archív felvételekkel közvetlenül megidéző alkotók - *történelmi* szempontból dolgoztak a „hely szellemével”: a gyászmenet így különös súlyt kapott és meglehetősen drámaivá vált, amit az azt követő rituálészerű, közösségi teasztás informális hangulata oldott fel.

A Vasas Székház dísztermében csak az előadás idejére (egy nap alatt, egy este) épült fel az installáció: továbbra is központi szerepet játszottak az alternatív, nem-emberi valóságba megteremtő növények és az ezúttal magyar partnerektől kölcsönzött oktatói ábrák, miközben az előadás díszlete helyben talált elemekkel - szószékkel és szavazófülkével - valamint a díszterem rendkívül erőteljes art deco stílusával, hangsúlyos proscénium színpadával és súlyos bárnyfüggönyeivel egészült ki.

Az új filmmel kapcsolatban - anélkül, hogy túl sokat fednénk fel - annyit elárulhatunk, hogy abban továbbra is szorosan összefonódnak az emberi és növényi sorsok: egy újabb növénylány születik és végre értelmet nyerhetnek DR. OPÁL SÁNDOR eszmefuttatásai a *bioenergetika* szerepéről a különleges hadviselésben, amelyben kiemelt figyelmet szentel a növényi intelligenciának, a fák aurájának és az erre a kommunikációra fogékony parafenoméneknak.